

УДК 343.13

Великодний Д. В., здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії прокуратури України

Спрощені форми кримінального провадження: огляд досвіду Франції та України

В статті на основі компаративного аналізу розглядаються різноманітні аспекти існування спрощених форм кримінального провадження в Україні та Франції. Автор доходить висновку, що поряд зі певними спільними рисами, застосування спрощених форм кримінального провадження також мають і суттєві відмінності, які обумовлюються особливостями кримінального процесу України та Франції.

Ключові слова: спрощене провадження, проступки, провадження на підставі угод.

В статье на основе компаративного анализа рассматриваются различные аспекты существования упрощенных форм уголовного производства в Украине и Франции. Автор приходит к выводу, что наряду с определенными общими чертами, применения упрощенных форм уголовного производства также имеют и существенные различия, которые обуславливаются особенностями уголовного процесса Украины и Франции.

Ключевые слова: упрощенное производство, проступки, производство на основании соглашений.

The article is based on a comparative analysis examines various aspects of the existence of simplified forms of criminal proceedings in Ukraine and France. The author concludes that, along with some common features, the use of simplified forms of criminal proceedings are also significant differences, which is caused by the peculiarities of the criminal process, Ukraine and France.

Keywords: summary proceedings, misdeeds proceedings on the basis of agreements.

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. Реформування всієї системи кримінального судочинства України є складним, суперечливим, багатоаспектним процесом, що вимагає ретельного та всебічного дослідження з боку сучасних українських вчених-правників. У цьому контексті вельми змістовним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, є аналіз досвіду інших країн, в яких кримінальне судочинство ґрунтується на європейських цінностях, має яскраво виражену гуманістичну спрямованість. Потужний евристичний потенціал у такому дослідженні має порівняльно-правовий метод, використання якого надає можливість не тільки виявити особливості цієї сфери в кримінальному судочинстві іноземних держав, але й висвітлити ситуацію в Україні та окреслити шляхи її вдосконалення (на основі урахування позитивного досвіду інших країн сучасного світу).

Однією з фундаментальних новел сучасного українського законодавства в сфері судочинства є можливість доволі широкого застосування спрощених форм кримінального провадження. Такі юридичні процедури є вельми розповсюдженими в країнах англо-американської (прецедентної) правової сім'ї та все частіше застосовуються й у кримінальному судочинстві країн, що належать до континентальної (романо-германської) правової сім'ї або тяжіють до неї. Україна, як держава, що знаходиться на нелегкому шляху наближення до європейських стандартів у сфері юриспруденції, в тому числі в кримінальному судочинстві, також вже набула невеликого за обсягом, суперечливого, але дуже корисного досвіду застосування в судочинстві спрощених форм кримінального провадження. Водночас, дослідження досвіду в цій сфері такої країни як Франція, законодавство якої є своєрідним правовим «локомотивом» всього Європейського Союзу, надає можливість теоретичного та

практичного порівняння з Україною та розробки (з урахуванням результатів цього досліді) шляхів подолання складнощів введення різноманітних спрощених форм кримінального провадження в сучасній українській юриспруденції.

Вибір об'єктів та методу дослідження обумовлено кількома чинниками, найбільш значущими з них є близькість України до романо-германської правової сім'ї, в якій однією з провідних країн у правовій, економічній, політичній сферах слід вважати Францію. Існує певна схожість державно-правових інститутів Франції та України. Так, найбільш важливим джерелом права як у Франції, так і в Україні, є нормативно-правовий акт, їхня певна система об'єднана у значну кількість різноманітних кодексів. Також є беззаперечним вплив законодавства цієї країни на формування права Європейського Союзу – міждержавного союзу, з яким Україна тісно співпрацює у правовій сфері (див., наприклад, Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та ін.) [1]. Окрім того, як вже було стисло зазначено, Франція є однією з країн континентальної Європи, що має значний досвід застосування спрощених форм у кримінальному провадженні.

Серед причин вибору Франції як об'єкту порівняння з Україною відмітимо також вплив ідей французького гуманізму (як основи формування цієї світоглядної та правової течії у загальноєвропейському контексті) на кримінально-процесуальне право України [2]. Стосовно вибору методу дослідження, то слід підкреслити пізнавальні можливості порівняння у виявленні спільних рис та відмінностей державно-правових явищ, їх позитивних і негативних рис. Шляхом порівняння узагальнюється досвід, частина якого може бути врахована при розвитку національної державної і правової систем [3, с. 41].

Метою цієї статті є дослідження досвіду Франції в функціонуванні інституту спрощених форм кримінального провадження та визначення шляхів введення позитивних його складових в правову систему України.

Стан наукової розробки проблеми. Спрощені форми кримінального провадження, досвід України та інших держав в цій сфері є доволі малодослідженою проблемою в науковому дискурсі. Водночас, слід зазначити праці таких українських і закордонних вчених, як Г. Рено-Брахінські, Ж.-К. Грок, М. Дубовик, С. Крушинський, А. Молдован, Н. Муратова, Є. Повзик, Т. Садова та інших. Разом з цим, практично не проводились дослідження французького досвіду та порівняння його з досвідом України, що не є виправданим як з точки зору сучасної української юридичної науки так і практики.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння сутності спрощених форм кримінального провадження в правовій системі Франції необхідно звернутись до аналізу процесу, що безпосередньо впливав на цей аспект протягом всього розвитку кримінального процесу Франції. З історичним розвитком цей процес набував нових рис, фундаментальним з яких є поступове розділення слідства та обвинувачення. Наприклад, у Середні віки ці процедури практично не були розділені. З прийняттям у 1791 році першого кримінального процесуального кодексу (Code de procedure penale) система кримінального процесу була кардинально реорганізована, але тільки після прийняття Code d'instruction criminelle у 1811 році відбувся певний компроміс між процедурами слідства та обвинувачення. Кримінально-процесуальний кодекс Франції 1958, діючий до нашого часу, визначив ту «золоту середину» між свободами особистості та інтересами суспільства [4, с. 13].

Термін «спрощені провадження», що є новелою сучасного українського законодавства, практично тотожний французькому «procédure simplifiée». Така дефініція законодавства цієї країни детально розкривається у Кримінально-

процесуальному кодексі Франції. Сам кодекс є доволі складною за своєю структурою частиною французького законодавства, він містить понад 900 статей, що об'єднані у кілька відносно самостійних, але тісно взаємопов'язаних частин [5].

За французьким законодавством, «*procédure simplifiée*» застосовується в окремих випадках, що чітко зафіксовані у Кримінально-процесуальному кодексі 1959 року та доволі широко використовуються щодо злочинів невеликої тяжкості, кримінальних проступків і правопорушень. Спрощена процедура може застосовуватись у розгляді справи в першій інстанції та апеляційній процедурі. Водночас, завдяки специфічності французького кримінального процесу, ми можемо порівняти ці процедури із досудовою стадією кримінального процесу в Україні.

У Франції процедура спрощеного провадження щодо кримінальних проступків є доволі специфічною. У поліцейських трибуналах суддя, керуючись законодавством про кримінальні проступки та на підставі фактів, що викладені у поліцейському протоколі, виносить рішення без розгляду справи, якщо це стосується кримінальних проступків. Після цього особа, у відношенні якої було складано поліцейський протокол, повідомляється про рішення судді про накладання штрафу та мусить здійснити його оплату протягом певного часу. У випадку несплати штрафу, суддя повинен здійснити розгляд справи та винести рішення.

Одним з суперечливим аспектом у застосуванні спрощеної форми кримінального провадження (на підставі договору) є складнощі його оскарження в суді вищої інстанції, чим можуть порушуватись одне з фундаментальних прав людини – право на доступ до правосуддя. Ця проблема також обговорювалась у французькому правовому дискурсі та не набула однозначного вирішення [6, с. 15]. Найбільш значущими в цьому контексті мають рішення Європейського Суду з прав людини, що керується концепцією верховенства природних прав людини.

Спрощені провадження набувають все більшого поширення в Україні. Це обумовлено кількома чинниками, найважливішими з яких є дотримання принципів процесуальної економії та економії ресурсів і часу. Також слід відмітити й гуманістичну спрямованість спрощених форм кримінального провадження, що полягає у винесенні більш м'якого (а значить більш прийняттого для обвинуваченого) ніж при звичайній формі кримінального провадження вироку.

Вважаємо, що з у вітчизняному законодавстві до форм спрощеного провадження логічно віднести:

1) спрощене провадження щодо кримінальних проступків (ст.ст. 381, 382 КПК України);

2) спрощені провадження на підставі угод:

а) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (п. 1 ч. 1 ст. 468 КПК);

б) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК) [7].

Вважаємо проблемним та таким, що потребує нагального вирішення, питання щодо реформування структури діючого Кримінального кодексу України (наприклад, виділення окремої глави присвяченої проступкам) або створення нового/додаткового Закону України про кримінальну відповідальність направленою на закріплення норм матеріального права з приводу інститут проступків тощо. Випередження процесуального права над нормами матеріального права видається дещо аномальним: закріплення процесуального порядку реалізації неіснуючого інституту кримінального права. Таке

положення справ, по праву, можна вважати прогалиною, на подолання якої потрібно направити максимум зусиль як законодавця так і наукової спільноти.

Як в інших країнах, спрощені процедури у кримінальному провадженні, використовуються щодо різних ступенів тяжкості злочину, окрім особливо тяжких та їхньої метою є зменшення фінансово-економічних витрат і навантаження на суди й правоохоронні органи, тобто основною метою спрощених і скорочених проваджень виявляється вивільнення ресурсів системи кримінального правосуддя для зосередження на складних, нагальних і важливих для суспільства, резонансних правопорушеннях [5]. Водночас, їхнє введення в сучасний Кримінальний процесуальний кодекс України потребує подальшого вдосконалення за різноманітними напрямками, особливо у частині спрощених форм щодо кримінальних проступків. Так, на думку Є.В. Повзика, слід «виокремити приводи, підстави та процесуальні умови застосування спрощеного провадження щодо кримінальних проступків. Їх наявність та відповідність вимогам закону має імперативне значення, а тому й недотримання закону в цій частині позбавляє суд можливості проведення спрощеного судового провадження» [8, с. 12].

Висновки. На основі проведеного компаративного аналізу можна зробити певні висновки. Введення в правову систему України інституту спрощених проваджень є потужним імпульсом в складному та суперечливому процесі гуманізації кримінального процесу, його наближення до європейських стандартів. В цьому контексті є дуже корисним досвід Франції, країни, для якої застосування інституту спрощених форм провадження в кримінальному процесі вже набуло достатнього досвіду. Поряд зі певними спільними рисами, застосування спрощених форм кримінального провадження також мають і суттєві відмінності, що обумовлюється особливостями кримінального процесу України та Франції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21.11.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 50. – Ст. 2233.
2. Пепяляев С. Г. Європейський правовий гуманізм як чинник реформування кримінально-процесуального права України: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.12 / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 17 с.
3. Теорія держави і права: підручн. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинский та ін.; за ред. О.В.Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Renault-Brahinsky C. L'essentiel de la Procédure pénale / Corinne. Renault-Brahinsky. – Paris : Gualino йditer, EJA, 2006. – 122 p.
5. Code de procedure pénale. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>
6. D'Abbadie G. Guide pratique de la Protection Juridique des ÷iceurs et des agents publics / Guillaume D'Abbadie, Jean-Marie Ribes – Paris: Group Montiner, 2005. – 592 p.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг.ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К.: Юстиніан, 2012. – 1224 с.
8. Повзик Є.В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09 / Є.В. Повзик. – Харків, 2013. – 20 с.
9. Crocq Jean-Ch. Le Guide des Infractions / Jean-Christophe Crocq – Paris: йdition Dalloz, 2006. – 1247 p.